

2.predavanje iz SCENSKE UMETNOSTI

Za prvu godinu vaspitačkog smera i

Treću godinu Razredne nastave

POZORIŠNA LUTKA

Najjednostavnija definicija je, kao i uvek najdelotvornija. Pozorišna ili scenska lutka (u daljem tekstu samo lutka) je osnovno izražajno sredstvo lutkarskog pozorišta, svaki objekat koji, oživljen od strane glumca, lutkara, predstavlja neki scenski lik. Po svojoj specifičnoj funkciji pozorišna lutka se razlikuje od svih ostalih vrsta lutaka. A po čemu se lutka razlikuje od „živog“ glumca, odnosno, šta to lutka za razliku od njega može da dočara na sceni i time opravda svoje postojamke? (treba znati da je lutkarska pozorišna umetnost jednako stara kao i dramsko pozorište i da je sve do dvadesetog veka bila namenjena odraslom auditorijumu.) O prednostima lutkine igre nad glumačkom najbolje govori jedan od najvećih lutkara dvadesetog veka, Sergej Obrascov, u delu „Šta je lutka?“. Slikovito opisujući likove koje pozorišna lutka nije u stanju da dočara nasceni Obrascov poredi lik Omorike iz ruske narodne pesme „Hrast i omorika“ sa likovima iz romana Lava Nikolaeviča Tolstoja. „Nataša Rostova i Ana Karenjina su preslikane s vernošću i istinitošću svake pojedinosti, one su jedinstvene i neponovljive kao i sve žive žene“. „Ja bih je prepoznao na ulici. Ja znam boju njene kose, njen hod, njena ramena, njene ruke. Znam kako pleše rusku igru, kako sedi na konju“, kaže Obrascov za lik Ane Karenjine. Zato Anu sa svom složenošću njenog lika, nikada ne može da dočara lutka. Jer lutka je lišena mimike, nezamenjivog sredstva izražavanja, subjektivnog, tananih osećanja i kompleksa psiholoških osobina. Kao i najjačeg glumačkog oružja – pogleda. Lutkine oči su mrtve čak i kada su pokrenute. Međutim, lutka, pošto ne predstavlja ni kopijuni minijaturu nekog određenog čoveka, može da predstavi čoveka uopšte, njegova univerzalna

svojstva.(za razliku od glumca koji nikada ne može da poništi svoju konkretnu ljudsku pojavu na sceni i predstavi nekog „ apstraktnog“ čoveka) . Lutka po Obrascovu , zato jedina može da predstavi lik Omorike simbola nesrećno zaljubljene žene (Omorika i Hrast) se bezmerno vole, ali pošto žive na suprotnim obalama reke, njihova ljubav sene može ostvariti. Omorika predstavlja uopšteni do krajnjih granica, lik nesrećno zaljubljene žene i zato ga lutka, kao tip, kao gotova datost, a ne portret nekog individualizovanog lika, može idealno izraziti. Lutka može da predstavi samo jednu tipsku osobinu, jednu emociju, emocionalno stanje (i ,eventualno par sekundarnih osobina).

I Vasil Stefanov , bugarski teoretičar lutkarskog pozorišta smatra da je lutka sama po sebi, jedno uopštavanje , ona je koncentrat određene količine subjektivnih crta koje su , procesom koncentracije, izgubile svoja subjektivna obeležja, za lutku je karakteristično da ne postoji nikakav psihološki razvitak njenog lika, ona ne može dugo da misli, niti može da subjektivno preživljava. Samo „ živi čovek „ a to u pozorištu znači glumac, može da prelomi događaje duboko kroz sebe, da ih dugo išivi, razloži na širok spektar ocena i reakcija. Lutka nije živi čovek, niti živo biće već predmet, „mrtva“ stvar koja se jedino animiranjem (animirati znači udahnuti dušu od latinskog izraza *anima* što znači duša) može pretvoriti u scenski lik. To znači da je osnovno izražajno sredstvo lutke pokret. (Gest , poza i kretanje) i da se dočaravanje njenog scenskog lika rečima tek dopunjuje.

Scenski govor lutke mora da proizilazi iz scenskih radnji, nadograđujući ih i unapređujući , pritome njihov razvoj.Zato su reči lutke lakonične, izuzetno precizne i ekspresivne.Lutka ne trpi monolog,nikakav.U pogledu njene likovne kreacije, važi pravilo da što je lutka u većoj meri stilizovana ,govor joj je manje potreban. Kada je apstrahovana , do krajnjih granica i kada je oživljava vrhunski glumac – lutkar, ona uopšte nema potrebu da se verbalno izražava (umetnost najvećih lutkara dvadesetog veka – ka što su Iv Žoli, Sergej Obrascov, Filip Žanti, Hana Tierni, Petr Nikl.....potvržuje da su najbolje lutkarske predstave upravo one u kojima teksta nema !)

Kako je lutkarska pozorišna umetnost veoma složena sinteza mnogobrojnih umetnosti, lutka je onaj fokus koji ih ne samo objedinjava, već im daje i nov smisao, odnosno, podčinjava sve oblike umetnosti, svojim izražajnim sredstvima, svom specifičnom jeziku. Lutkarski tekst treba da bude ne samo usklađen sa osobenostima prirode pozorišne lutke i principima lutkarske estetike, već i takav da ga je neophodno i jedino moguće igrati lutkama. Pritom se naravno, mora voditi računa i o ograničenostima lutkinih izražajnih mogućnosti, odnosno o tome da joj se ne postave scenski zadaci koje nije u stanju ispuniti. Zato je jedino dramaturgija usaglašena sa osobenostima prirode lutkarskog pozorišta i principima lutkarske estetike može nazvati lutkarskom dramaturgijom.

DRAMATURGIJA

Šta je dramaturgija? „ Dramaturgija je 1. u najširem značenju , tehnika kompozicije dramskog teksta. 2. Teorija koja, na osnovu tih kompozicionih načela, određuje pravila dramskog stvaranja. Kako je i lutkarska dramaturgija potčinjena opštim zakonitostima dramskog stvaranja (uz puno uvažavanja njenih specifičnosti na koje ćemo kasnije ukazati) , neophodno je, da bi se bavilo njome, upoznati se sa nekim od osnovnih pojmova iz oblasti teorije drame.

Šta je to drama? „ Jedan od tri osnovna književna roda, koji obuhvata sve vrste dramske književnosti“. Već sama reč drama (od sratarogrčke reči *dramenon*, što znači radnja) ukazuje na suštinsku karakteristiku dramskog književnog roda. „Po tome je, kako neki vele, drama i dobila svoje ime jer podržava lica koja vrše radnju. Da bez radnje nema ni drame ni pozorišta, ukazao je još Aristotel u „ poetici“. Određujući tragediju kao književnu vrstu, Aristotel posebno ističe da lica u tragediji mora da deluju a ne da pripovedaju. Lica koja su nosioci dramske radnje nazivaju se dramskim likovima .

DRAMSKI LIK

Dramski lik je pravilan termin za označavanje vršioca dramske radnje, za razliku od izraza karakter, koji je, i ako neprimeren, uobičajen u svakodnevnom govoru. „Karakterom nazivamo ukupnost smera, osećanja, volje i razuma – određeni oblik duhovne dinamike, svojstvene čoveku. *Karakter* je psihološki pojam

.*Lik* je karakter uzet na estetskom planu – estetski pojam“. Ako je načelo radnje diferencijalna karakteristika dramskog književnog dela u odnosu na prozne književne vrste, drugi konstituens svakog dramskog književnog dela je – sukob. „ Svaka drama mora da bude , umetnički prikaz nekog sukoba, ukazuje i Đorđ Bernard Šo .